

MAT Á UMHVERFISÁHRIFUM

NIÐURSTÖÐUR FRUMATHUGUNAR OG ÚRSKURÐUR SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS UM GRJÓTNÁM Á GELDINGANESI

1. INNGANGUR

Skipulagsstjóri ríkisins hefur fengið til frumathugunar grjótnám á Geldinganesi í Reykjavík, samkvæmt lögum nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum.

Framkvæmdaraðili: Reykjavíkurböfn.

Framkvæmd kynnt í frummatsskýrslu:

Grjótnám, allt að ein milljón m³ af föstu bergi, innan marka fyrirhugaðs athafnasvæðis Reykjavíkurborgar samkvæmt Aðalskipulagi Reykjavíkur 1996-2016. Einnig er kynnt bygging aðstöðu til útskipunar efnis úr námunni svo og lagning vegar frá námunni eftir fjörunni og yfir Eiðið.

Markmið framkvæmdar:

Að afla efnis til notkunar í sjóvarnir og ýmsar fyllingar á vegum Reykjavíkurborgar og Reykjavíkurborgar og vinna um leið að landjöfnun á fyrirhuguðu athafnasvæði Reykjavíkurborgar.

Frumathugun:

Reykjavíkurböfn tilkynnti framkvæmdina til frumathugunar skipulagsstjóra ríkisins með bréfi dags. 1. ágúst 1997. Frumathugun skipulagsstjóra hófst þann 11. ágúst 1997. Framkvæmdin var auglýst opinberlega þann 13. ágúst 1997 í Lögbirtingablaðinu og Morgunblaðinu. Frummatsskýrslur lágu frammi til kynningar frá 13. ágúst til 17. september 1997 í Þjóðarbókhöðunni og hjá Skipulagi ríkisins, Reykjavík.

Engar athugasemdir bárust á kynningartíma. Leitað var umsagna borgarráðs, Náttúruverndar ríkisins, borgarminjavarðar, Hitaveitu Reykjavíkur, Hollustuverndar ríkisins og Náttúrufræðistofnunar Íslands. Auk þess var framkvæmdin kynnt Heilbrigðiseftirliti Reykjavíkur og Þjóðminjasafni Íslands.

Gögn lögð fram við frumathugun:

Frummatsskýrsla: Grjótnám í Geldinganesi. Mat á umhverfisáhrifum. Stuðull, verkfræði og jarðfræðipjónusta, júlí 1997.

2. UMSAGNIR

Leitað var umsagnar **borgarráðs** með bréfi dags. 11. ágúst 1997 og barst umsögn með bréfi dags. 26. september 1997. Þar segir m.a.:

„Á fundi borgarráðs 9. þ.m. var lögð fram umsögn borgarlögmans, dags. 8. s.m., um frummatsskýrslu um mat á umhverfisáhrifum vegna grjótnáms í Geldinganesi, sbr. bréf yðar frá 11. f.m.

Borgarráð samþykkti umsögnina, sem fylgir í ljósriti.“

Eftirfarandi er umsögn borgarlögmans.

„Samkvæmt Aðalskipulagi Reykjavíkur er gert ráð fyrir hafnaraðstöðu í Eiðsvík og jafnframt er gert ráð fyrir í greinargerð aðalskipulagsins að grjótnám í Geldinganesi skuli háð mati á umhverfisáhrifum, sbr. lög 63/1993.

Í skýrslunni er gerð grein fyrir þeim umhverfisþáttum sem grjótnám í Geldinganesi hefur áhrif á. Einnig er gerð grein fyrir mótvægisaðgerðum. Við gerð skýrslunnar hefur verið haft samráð við ýmsar nefndir Reykjavíkurborgar og stofnanir á hennar vegum eða annarra opinberra aðila.

Lagt er til að borgarráð geri ekki athugasemdir við skýrsluna.“

Leitað var umsagnar **Náttúruverndar ríkisins** með bréfi dags. 11. ágúst og barst umsögn með bréfi dags. 5. september 1997. Þar segir m.a.:

„Náttúruvernd ríkisins telur að framkvæmdin raski ekki merkur náttúruminum en gerir eftirfarandi athugasemdir við hana:

Umhverfismat og skipulag

...

Náttúruvernd ríkisins bendir á að fyrirhugaðar hafnarframkvæmdir í Eiðsvík eru matsskyldar, sbr. lög nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum. Á staðfestu aðalskipulagi Reykjavíkurborgar 1996-2016 er höfn í Eiðsvík sýnd með fyrirvara um niðurstöðu mats á umhverfisáhrifum. Þar sem slíkt mat hefur ekki farið fram og ekki hefur verið veitt leyfi til framkvæmdanna virðist ekki rétt að við mat á umhverfisáhrifum grjótnáms á Geldinganesi sé miðað við að náman sé í raun hluti af hafnarbyggingu. Núverandi aðstæður eru því eðlileg viðmiðun í mati á umhverfisáhrifum fyrirhugaðs grjótnáms, þ.e. óraskað land og engar hafnarframkvæmdir í Eiðsvík. Þá verður að gera viðeigandi áætlanir varðandi frágang vegna grjótnámsins.

Gróður

....

Náttúruvernd ríkisins bendir á að á þessari öld hefur mýrlendi á landinu verið stórlega raskað með framræslu og æskilegt að því verði ekki raskað frekar en orðið er. Má í því sambandi nefna að nefnd sem starfar á vegum landbúnaðarráðuneytis vinnur nú að endurheimt votlendis og að Ísland er aðili að alþjóðlegum samningum um verndun votlendis. Þá má minna á alþjóðlegar skuldbindingar um líffræðilega fjölbreytni en röskun á mýrlendi getur haft í för með sér röskun á búsvæði votlendisfugla. Einnig bendir Náttúruvernd ríkisins á að

vatlendi eykur á fjölbreytni lands og náttúru og er jafnframt áhugavert svæði til fugla- og plöntuskoðunar. Náttúruvernd ríkisins tekur undir ... athugasemdir Náttúrufræðistofnunar Íslands [viðauki 2.3 í matsskýrslu] og leggur áherslu á að mýrin ofan við fyrirhugað athafnasvæði verði ekki skert.

Samkvæmt staðfestu aðalskipulagi Reykjavíkur 1996-2016 er gert ráð fyrir íbúðabyggingu á Geldinganesi. Hafa ber í huga að eftir er að gera deiliskipulag fyrir byggðina og að mikilvægt er að halda opnum öllum möguleikum á útivistarsvæðum fyrir íbúa þar. Náttúruvernd ríkisins bendir á að í greinargerð með Aðalskipulagi Reykjavíkur 1996-2016 kemur m.a. fram að það er eitt af markmiðum borgaryfirvalda að stuðla að fjölbreyttum útivistarsvæðum. Því er lögð áhersla á að raski við framkvæmdina verði haldið í lágmarki og að gróðri verði hlíft eins og kostur er, sbr. og umfjöllun hér að neðan um dýralíf.

Dýralíf

....

Náttúruvernd ríkisins tekur undir ... athugasemdir Náttúrufræðistofnunar Íslands [viðauki 2.3. í matsskýrslu] og leggur áherslu á að áhrifum framkvæmdarinnar á fuglalíf verði haldið í lágmarki. Í því sambandi ber að hafa í huga að leyfi hefur ekki verið gefið fyrir hafnarframkvæmdum og eftir er að gera deiliskipulag fyrir íbúðabyggingu á Geldinganesi eins og bent er á hér að ofan.

Samgöngur

Gert er ráð fyrir að efnisflutningar úr námunni vegna lengingar Eyjargarðs og annarra framkvæmda á áætluðum nýtingartíma hennar fari að mestu leyti sjóleiðis. Því er þörf á útskipunaraðstöðu við námuna og er gert ráð fyrir aðstöðu sem byggist á fyllingum og líklega ekjubrú sem er fyrir hendi hjá Reykjavíkurhöfn. Samkvæmt mynd 6.11 í frummatsskýrslu er fyrirhugað að gera brimvarnargarð vegna aðstöðunnar. Ekki er fjallað um hugsanleg umhverfisáhrif framkvæmda vegna útskipunaraðstöðu í frummatsskýrslunni.

Fyrirhugað er að gera veg frá Eiði að námunni meðfram suðurströnd Geldinganes. Landflutningar munu fara eftir vestanverðu Eiðinu og síðan eftir Strandvegi. Verði af lagningu Sundabrautar sem tengja mun saman Gufunes, Geldinganes og Álfsnes á nýtingartímabili námunnar munu landflutningar fara eftir þeirri braut. Samkvæmt frummatsskýrslunni er ekki gert ráð fyrir að aðkomuvegur að námusvæðinu verði hannaður sérstaklega. Ekki er fjallað um umhverfisáhrif fyrirhugaðrar vegalagningar þar sem hann muni síðar hverfa í landfyllingar á vegum Reykjavíkurhafnar. Náttúruvernd ríkisins telur eðlilegt að vegurinn verði hannaður áður en framkvæmdir hefjast svo að halda megi jarðraski í lágmarki.

Svæði á Náttúruminjaskrá

....

Náttúruvernd ríkisins bendir á að í matsskýrslunni er villa í lýsingu á svæði nr. 130 í Náttúruminjaskrá, Úlfarsá og Blikastaðakró. Þar ætti að standa: „Úlfarsá frá upptökum til ósa ásamt um 200 m breiðum bakka árinna.“ Jafnframt bendir stofnunin á svæði nr. 131 á Náttúruminjaskrá, Leiruvogur, sem nær yfir óshólma Leirvogsár, ásamt strandlengju, fjörum og grunnsævi út að Blikastaða-

kró og Gunnunesi. Bæði svæðin eru á Náttúruminjasrá vegna lífauðugra fjara og dýralífs og má í raun líta á þau sem eitt samfellt svæði. Náttúruvernd ríkisins bendir á að fyrirhugaður vegur liggur nærri mörkum þessa svæðis og skilur aðeins eiði á milli. Hafa verður í huga að mengunarslys, s.s. olíuleki, gæti haft þar einhver áhrif og tryggja verður sem kostur er varðveislu svæðisins.

Landnýting/útivist

....

Þar sem núverandi landnýting er m.a. útivist telur Náttúruvernd ríkisins að eðlilegt hefði verið að meta áhrif framkvæmdarinnar á hana.

Í frummatsskýrslunni er fjallað um hávaðamengun í íbúðabyggð í Borgarholts- hverfi vegna framkvæmdarinnar. Ekki var mæld hávaðamengun samfara tilraunasprengingum en slíkt hefði þó verið æskilegt. Áætlað er að íbúar í Borgarholts hverfi verði ekki fyrir óþægindum vegna sprenginga. Þá hefur hávaðastig vegna bergborunar verið áætlað í 1600 m fjarlægð frá námu og er frísviðsgildi jafngildishávaða þar við hámark þess sem gert er ráð fyrir í mengunarsvæðisreglugerð. Samkvæmt því ætti gildið ekki að fara yfir leyfilegt hámark í Borgarholts hverfi. Í frummatsskýrslunni er hins vegar ekki fjallað um hugsanleg áhrif hávaðamengunar á útivist í Geldinganesi. Þá má benda á að ef hringur er dreginn umhverfis námuna með 1600 m radíus mun hann liggja um Viðey, sbr. mynd 8.8, en Viðey er vinsælt útivistarsvæði. Ekki er fjallað um hávaðamengun í eygni í frummatsskýrslunni.

Að lokum bendir Náttúruvernd ríkisins á að ekki er fjallað um sjónræn áhrif framkvæmdarinnar út frá sjónarhorni frá Viðey heldur einungis frá Borgarholti.

Leitað var umsagnar **borgarminjavarðar** með bréfi dags. 11. ágúst 1997 og barst umsögn með bréfi dags. 17 september 1997. Þar segir m.a.:

„Ekki eru gerðar athugasemdir við áætlaðar framkvæmdir þar sem vegur að námunni liggur með fjörunni neðan við fornleifar nr. 138 samkvæmt fornleifaskrá Reykjavíkur (sjá. kafla 8.8. Fornminjar). Gert er ráð fyrir að Árbæjarsafni verði gert viðvart þegar framkvæmdir hefjast.“

Leitað var umsagnar **Hitaveitu Reykjavíkur** með bréfi dags. 12. ágúst 1997 og barst umsögn með bréfi dags. 27. ágúst 1997. Þar segir m.a.:

„Hitaveita Reykjavíkur hefur kynnt sér matsskýrslu unna af Verkfræði- og jarðfræðiþjónustunni Stuðli og gerir engar athugasemdir við þær framkvæmdir sem þar er um fjallað.“

Leitað var umsagnar **Hollustuverndar ríkisins** með bréfi dags. 11. ágúst og barst umsögn með bréfi dags. 11. september 1997. Þar segir:

„Í ljósi þeirra upplýsinga sem fram komu í skýrslunni telur Hollustuvernd ríkisins að fullnægjandi grein hafi verið gerð fyrir breytingum á loftmengun, vatnsmengun, hávaðamengun og mengun vegna úrgangsförgunar og mengun verði innan viðmiðunarmarka ef fylgt er mótvægisáðgerðum og ákvæðum reglugerða um þá afmörkuðu framkvæmd, sem hér er fjallað um.

Hins vegar telur Hollustuvernd ríkisins rétt að benda á það sem segir í ágripi á bls. 2 í skýrslunni: „Séu umhverfisáhrif námunnar metin miðað við að náman

er í raun hluti hafnarbyggingar í Eiðsvík eru umhverfisáhrif námunnar hverfandi“.

Í ljósi þessa er hæpið að vera að fjalla um þessa framkvæmd eina og sér. Hollustuvernd ríkisins telur að setja eigi það skilyrði að fjallað verði um þá framkvæmd sem aðalskipulag gerir ráð fyrir á þessu svæði. Í þessu sambandi má einnig benda á 1. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum og 19. gr. reglugerðar um sama efni.“

Leitað var umsagnar **Náttúrufræðistofnunar Íslands** með bréfi dags. 11. ágúst 1997 og barst umsögn með bréfi dags. 5. september 1997. Þar segir m.a:

„Framkvæmdirnar hafa bein áhrif þannig að mikið rask verður á þeim tveimur svæðum sem hafa verið afmörkuð til grjótnáms. Svæðum þessum verður að sjálfsögðu algjörlega umbylt, en þau eru að segja má tiltölulega lítil ein og sér.

Sérstæðar eða einstakar náttúruminjar er ekki að finna á þessum svæðum. Þó má benda á að hugsanlega fer forgörðum lítil fýlabyggð sem er undir klettunum nærri vestari námunni. Geldinganes, sérstaklega fjörlíf þess og gróður, hefur ennfremur þótt heppilegt til vistfræðikennslu við Háskóla Íslands enda rétt við bæjardyrnar (sjá t.d. Náttúruverndarfélag Suðvesturlands 1973).

Austara grjótnámssvæðið, sbr. Mynd 6.10 í matsskýrslunni, er staðsett í mýrlendi þar sem hallar suður af háhrygg nassins. Ætíð er eftirsjá í votlendi, sem hefur minnkað umtalsvert í landinu á þessari öld, einkum vegna framræslu.

Óbein áhrif tengd grjótnámi í Geldinganesi eru þau að allur suðurhluti nassins breytir um svip enda mestallt svæðið ætlað á gildandi aðalskipulagi undir hafnarsvæði, auk grjótvinnslunnar. Mun grjótið frá ofangreindum tveimur svæðum meðal annars ætlað til hafnargerðar í Eiðsvík. Mestallt Geldinganesið er svo að öðru leyti hugsað undir mannvirki, hús og vegi, nema ræma með fjörunni, samkvæmt gildandi skipulagi.

Matsskýrslan og fylgigögn hennar fjalla fyrst og fremst um grjótnám í Geldinganesi. Önnur óbein áhrif af grjótnáminu eru þau að gert er ráð fyrir landfyllingum í Örfirisey og á fleiri stöðum með grjóti úr Geldinganesnámum. Það má telja óheppilegt að umhverfisáhrif jafnviðamikilla framkvæmda og þessara sem háðar eru efnistöku í Geldinganesi skuli ekki koma til umfjöllunar jafnhliða grjótnáminu. Hér skal einungis bent á tvo þætti þessa máls, áætlaðar landfyllingar í Örfirisey og í Eiðsvík, þótt ljóst sé að matsskýrslunni fylgi ekki nákvæm gögn um þær framkvæmdir.

Vestur af Örfirisey er víðáttumikið grunnsævi, beggja vegna Grandahólma og grandans sem kemur upp um fjöru og tengir hólmana landi. Ekki er fyllilega ljóst af þeim gögnum sem fylgja matsskýrslu (sjá t.d. Mynd 1.1) hversu langt til vesturs uppfyllingin er ráðgerð, en ástæða þykir til að benda á þau umhverfisáhrif sem verða ef aðgát er ekki viðhöfð.

Á grunnsævinu í sjónum og á fjöru er iðandi líf. Svæðið er mikilvægt fæðuöflunarsvæði fyrir fugla, ekki síst utan varptíma, allan veturinn (t.d. vetrarfuglatalningar Náttúrufræðistofnunar). Fuglafjöldi er þarna mikill og af ýmsum tegundum. Æðarfugl er mest áberandi tegundin, en búast má við að flestir fuglanna komi frá nálægum æðarvörpum, svo sem í Akurey, Engey, Viðey og Gróttu. Aðrir sjófuglar nýta einnig grunnsævið á veturna, þar á

meðal ýmsir máfar og er hvítmáfur algengastur, endur og skarfar. Margir þessara sjófugla leita sér ætis á grandanum og í hólmunum á fjöru. Þá bætast í hóp þeirra ýmsir vaðfluglar, svo sem sendlingar og tjaldar sem geta verið í stórum hópum.

Af þessum ástæðum er lagt til að þess verði gætt að framkvæmdir við fyrirhugaðan Eyjargarð teygist ekki of langt til vesturs. Bent var á mikilvægi þessa svæðis þegar árið 1985 í skýrslunni Innnes (Kristbjörn Egilsson (ritstj.) 1985) sem unnin var fyrir Staðarvalsnefnd (sjá stað 46, bls. 51). Hér er ekki lagt frekari mat á þessar fyrirætlanir, enda nákvæm gögn ekki fyrirleggjandi vegna þessarar umsagnar.

Þá er fyrirhugað að nota hluta af efninu úr Geldinganesi til hafnarframkvæmda í Eiðsvík. Vegna umfangs hafnar- og vegarframkvæmda sem eru á skipulagi mun vikin nær öll verða undirlögð. Fjörur á athafnasvæðinu munu hverfa og uppfyllingar munu skerða sjávarbotninn verulega með tilheyrandi röskun á sjávarlífi, einkum botndýralífi. Sem dæmi má nefna að burstaormar (sem alla jafna eru botndýr) safnast í yfirborð sjávar í Eiðsvík á ákveðnu tímabili á sumrin til að fjölga sér. Lýsir af dýrum þessum sem eru með sérstaka ljósgjafa svo þau sjást greinilega iðandi í yfirborðinu. Hvort slíkir atburðir eigi sér stað árlega er ekki vitað. Náttúrufræðistofnun er ekki kunnugt um að lífríki sjávar í Eiðsvík hafi verið kannað sérstaklega. Fjörur í Geldinganesi eru hins vegar ekki taldar hafa sérstakt verndargildi (Agnar Ingólfsson 1984).

Töluvert fuglalíf, bæði sjófuglar og fjörufuglar, er á og við Eiðsvík. Ekki hægt að segja að hún sé mikilvæg sem fæðusvæði fyrir sjófugla, en eftirsjá væri sér í lagi í fjörunni á Geldinganesi. Vaðfluglar leita talsvert þangað, einkum Eiðsvíkurmegin. Ekki mun fyrirhugað að raska eiðinu sjálfu, en á skipulagsuppdráttum er gert ráð fyrir vegi þvert yfir víkina og uppfyllingu innan hans langleiðina að eiðinu, sbr. Mynd 1.2 í matsskýrslu.

....

Vegna þeirra áhrifa sem grjótnám úr austari námunni mun hafa á votlendi er tekið undir með matsskýrsluhöfundu að vestari náman verði valin.

....

Niðurstöður

Grjótnám í Geldinganesi sem slíkt hefur ekki veruleg umhverfisáhrif, heldur mun frekar þær framkvæmdir sem kalla á grjótnám í Geldinganesi. Þetta á einkum við framkvæmdir í Eiðsvík og í Örfirisey.

Óheppilegt er að ekki sé einnig fjallað um þá staði sem grjóftlutningar frá Geldinganesi hafa áhrif á. Þetta vekur upp þá almennu spurningu hvaða framkvæmdir eigi að fjalla um saman og hverjar sér.

Mörkum hafnarsvæðis í Geldinganesi verði breytt þannig að votlendið skerðist sem minnst.

Geldinganesiði verði óraskað og að uppfylling verði ekki gerð innan fyrirhugaðs þjóðvegar yfir víkina en sjóstreymi verði óhindrað í víkurbotninum.

Tillögur að uppfyllingum vestan við Örfirisey verði skoðaðar vandlega með tilliti til hverju unnt sé að breyta til verndar grunnsævinu. “

Allar umsagnir voru sendar **tæknideild Reykjavíkurhafnar**. Með bréfi dags. 26. september 1997 svarar tæknideild Reykjavíkurhafnar umsögnum. Þar segir m.a.:

„Í frummatsskýrslunni kemur skýrt fram frágangur námu sbr. grunnmyndir og sniðmyndir af námunni. Þar kemur fram m.a. halli á bergveggjum og jarðvegsmanir. Miðað er við að náman verði girt af eins og gengið var frá þeirri tilraunanámu sem þegar hefur verið unnin. Umfjöllun um umhverfisáhrif í frummatsskýrslu eru miðuð við þennan frágang.

...

Ábending um það „að vegur eftir fjöru og yfir Eiðið verði hannaður svo að halda megi jarðraski í lágmarki“ er ekki skiljanleg. Tillaga um grjótnám á þessum stað byggir meðal annars á að þar er hægt að koma við sjóflutningi efnis úr námu eins og gerð er grein fyrir í skýrslunni. Gerð er grein fyrir aðkomuvegi frá námu að Eiðinu í fjörunni meðfram Geldinganesi á mynd 6.12 í frummatsskýrslu. Varðandi Eiðið sjálft kemur fram að fyrirhugað sé að „bæta slóð yfir Eiðið“. Önnur vegagerð á svæðinu er ekki til umfjöllunar nú. Erfitt er að sjá hvernig hönnun umfram það sem gerð er grein fyrir í skýrslunni getur tryggt það að jarðraski verði haldið í lágmarki eins og farið er fram á í umsögn Náttúruverndarráðs.

...

Áhrif framkvæmdar á útivist í Viðey og eins í Geldinganesi eru talin hverfandi að mati skýrsluhöfunda. Benda má á að Reykjavíkurhöfn hefur á undanförunum áratugum sprengt og unnið efnisnámur í Sundahöfn án þess að nokkur tíma hafi borið á vandamálum varðandi útivist í Viðey. Þó eru þau svæði í meiri nálægð við Viðey en fyrirhugað grjótnámssvæði í Geldinganesi....

...

Aðalskipulag Reykjavíkur 1996 - 2016 gerir beint ráð fyrir að sá háttur verði hafður á að meta sérstaklega umhverfisáhrif grjótnáms í Geldinganesi. ... Framlögð frummatsskýrsla um grjótnám í Geldingnesi er því unnin í fullu samræmi við staðfest Aðalskipulag Reykjavíkur.“

Allar umsagnir liggja frammi hjá Skipulagi ríkisins þar til kærufrestur er liðinn.

3. ATHUGASEMDIR

Engar athugasemdir bárust á kynningartíma.

4. UMHVERFISÁHRIF GRJÓTNÁMS Á GELDINGANESI

4.1 FYRIRHUGUÐ FRAMKVÆMD

4.1.1 Efnistaka

Námusvæðið sem kynnt er í framlagðri matsskýrslu Reykjavíkurhafnar er um 3,5 ha svæði sunnanvert á Geldinganesi og er áætlað að þar fái um 1.000.000 m³ efnis. Náman verður opnuð vegna framkvæmda við Eyjargarð en að þeim loknum er gert ráð fyrir að efni úr henni nýtist til annarra framkvæmda á vegum Reykjavíkurhafnar og Reykjavíkurborgar. Í fyrsta áfanga er gert ráð fyrir að vinna um 100.000 m³ efnis. Þar af fari um 65.000 m³ í byggingu Eyjargarðs, en það sem umfram er verði notað til aðstöðusköpunar vegna sjó- og landflutninga efnis frá Geldinganesi. Áætlað er að 1.000.000 m³ efnis verði unnir á 5-10 árum.

Fyrirhugað námusvæði er um 3,5 ha og er innan 50 ha hafnarsvæðis á Geldinganesi samkvæmt Aðalskipulagi Reykjavíkur 1996-2016,

4.1.2 Útskipunaraðstaða

Fyrirhugað er að byggja útskipunaraðstöðu á fyllingu, hugsanlega með flotbryggju. Við gerð hennar er fyrirhugað að nýta efni úr námunni. Samkvæmt mynd 6.11 í matsskýrslu er gert ráð fyrir að fylling verði á rúmlega 100 m kafla meðfram fjörunni norðvestur frá tilraunanámu frá 1996 og að fláafótur nái um 30 m út frá ströndinni. Flatarmál aðstöðu á fyllingunni verður um 2.000 m². Á vesturenda fyllingarinnar verður skjólgarður, um 70 m fram í sjó og fláafótur 130 m út á um 10 m dýpi. Í matsskýrslunni eru ekki upplýsingar um efnispörf í fyllinguna, en gera má ráð fyrir að stærstur hluti þeirra 35.000 m³ sem ekki nýtast við byggingu Eyjargarðs úr fyrsta áfanga grjótnámsins fari í fyllinguna eins og hún er sýnd á mynd 6.11 í matsskýrslu.

4.1.3 Vegagerð

Gömul vegslóð liggur frá Eiðinu og u.þ.b. eftir hábungu Geldinganes út að borplani Hitaveitu Reykjavíkur og ný slóð þaðan og niður að stað þar sem tilraunavinnsla á grjóti fór fram vorið 1996. Gert er ráð fyrir að lagt verði burðarlag á alla þessa slóð og slóð gerð eftir Eiðinu.

Þá er gert ráð fyrir að leggja nýjan veg í fjörunni eftir suðurströnd Geldinganes, frá námunni að Eiðinu.

Til vegagerðarinnar er fyrirhugað að nota efni úr fyrsta áfanga námunnar.

4.2 ÁHRIF Á MENN OG SAMFÉLAG

4.2.1 Áhrif á núverandi landnotkun

Efnistaka

Gert er ráð fyrir að í grjótnámunni verði notuð allt að 200 kg af dýnamíti í hverri sprengingu. Fram kemur í matsskýrslu að reiknuð áhrif titrings af völdum slíkrar sprengingar í Áburðarverksmiðjunni í Gufunesi séu um 12 µ og um 9 µ í íbúðarhverfi í Borgarholti. Þegar sprengt var við Sundahöfn á sínum tíma bárust staðbundnar kvartanir við hreyfingu allt niður í 25 µ. Sú hreyfing er hins vegar talin vera langt undir því sem búast megi við að geti valdið skemmdum á mannvirkjum. Með góðri sprengitækni sé hægt að koma í veg fyrir vandamál af völdum titrings.

Fram kemur í matsskýrslu að samkvæmt reikningum á hávaðamengun megi búast við að íbúar í Borgarholtshverfi verði varir við hávaða vegna sprenginga þegar veður er kyrrt.

Samkvæmt matsskýrslu veldur bergborun mestum hávaða við grjótnám og er gert ráð fyrir að 55 dB frísviðsgildi jafngildishávaða verði í um 1.600 m fjarlægð frá námunni, eða í jaðri Borgarholtshverfis. Til að draga úr hættu á hávaðamengun í Borgarholtshverfi er gert ráð fyrir um 5 m hárrí hljóðmön á barmi námunnar.

Hollustuvernd ríkisins telur að miðað við þær mótvægisáðgerðir sem kynntar eru í matsskýrslu verði mengun innan viðmiðunarmarka.

Náttúruvernd ríkisins bendir á að í matsskýrslunni sé hvorki fjallað um áhrif hávaða á útivist á Geldinganesi né í Viðey. Austasti hluti Viðeyjar sé í innan við 1.600 m fjarlægð frá námunni og því megi búast við nokkurri hávaðamengun þar. Náttúruvernd ríkisins gerir athugasemd við að áhrif á útivist séu talin óveruleg í matsskýrslunni án frekari umfjöllunar. Samkvæmt matsskýrslu er núverandi landnotkun á Geldinganesi einkum hrossabeit og er grjótnáman ekki talin hafa veruleg áhrif á hana.

Umferð

Gert er ráð fyrir að efni úr námunni verði flutt sem mest sjóleiðis í Eyjargarð. Aðrar landfyllingar sem Reykjavíkurborg gerir ráð fyrir liggja einnig vel við sjóflutningum. Þar sem gert er ráð fyrir að meginhluti efnisflutninga verði sjóleiðis er ekki gert ráð fyrir að umferðarhávaði hafi mikil áhrif á núverandi landnotkun.

Í bókun umhverfismálaráðs Reykjavíkur á fundi þess 28. maí 1997 (viðauki 1.3 í matsskýrslu) segir m.a. að vegna áforma um að flytja grjót úr námunni sjóleiðis losni borgaribúar við stórfellda grjótflutninga eftir vegakerfi borgarinnar og um leið þá hættu og mengun sem því er samfara.

4.2.2 Áhrif á fyrirhugaða landnotkun

Áætlanir Aðalskipulags Reykjavíkur 1996-2016 gera ráð fyrir byggð á Geldinganesi á skipulagstímabilinu. Á sunnanverðu neginu verður hafnarsvæði, íbúðarbyggð austast, en á öðrum hlutum neginns blönduð byggð íbúðar- og athafnasvæða. Um Geldinganes er einnig fyrirhugað að leggja nýja stofnbraut, Sundabraut. Eiðið og næsta nágrenni þess ásamt ströndinni norðan þess eru innan borgarverndaðs svæðis samkvæmt aðalskipulaginu. Gert er ráð fyrir að land á hafnarsvæðinu, sem er um 50 ha, verði mótað, en það mun fela í sér mikla efnisvinnslu og efnistilflutninga, m.a. í landfyllingar í Eiðsvík.

Sú efnistaka sem nú er til umfjöllunar liggur innan fyrirhugaðs hafnarsvæðis samkvæmt aðalskipulagi og er í samræmi við það.

Öll frekari efnistaka á fyrirhuguðu hafnarsvæði á Geldinganesi, hafnargerð í Eiðsvík og lagning Sundabrautar eru matsskyldar framkvæmdir, en mat á umhverfisáhrifum þeirra hefur ekki farið fram.

Náttúruvernd ríkisins leggur áherslu á að raski verði haldið í lágmarki og gróðri verði hlíft eins og frekast er kostur til að halda opnum möguleikum á útivist fyrir íbúa framtíðaríbúðarsvæða á Geldinganesi.

Fyrirhugað er að vinnsla í námunni standi yfir í 5-10 ár. Hugsanlega getur hávaði og annað ónæði frá henni því haft áhrif á byggingarsvæði og byggð á Geldinganesi.

4.3 ÁHRIF Á MENNINGARMINJAR

Engar fornminjar eru á því svæði sem Árbæjarsafn kannaði (viðauki 2.2 í matsskýrslu), en núverandi vegslóð fer nærri fornleifum nr. 138.

Borgarminjavörður gerir ráð fyrir að Árbæjarsafni verði gert viðvart þegar framkvæmdir hefjast.

4.4 ÁHRIF Á GRÓÐUR OG DÝRALÍF

Mólendi er ríkjandi á þeim hluta Geldinganness sem framkvæmdin hefur einkum áhrif á. Á námusvæðinu verður jarðvegi og gróðri umbylt og mótaðar hljóðmanir. Í matsskýrslunni er ekki gert ráð fyrir að náman hafi veruleg áhrif á grunnvatnsstöðu sem haft gæti áhrif á gróður. Þó er samkvæmt matsskýrslu ekki talið útilokað að lækun grunnvatns geti haft einhver áhrif á mýrina norðanvert á Geldinganesi. Umferð ökutækja hefur verið nokkur um nesið og hefur hún haft áhrif á gróður þar sem myndast hafa fleiri en ein megin slóð í gegnum gróðurþekjuna á hábungunni auk þess sem ekið er utan slóða.

Að mati Náttúrufræðistofnunar Íslands ber þörung- og háplöntugróður í fjörunni dæmigert svipmót af grýttri klettafjöru á Faxaflóasvæðinu. Fjaran er ekki talin hafa sérstakt verndargildi en þykir heppileg til vistfræðikennslu.

Ákveðið var að færa námusvæðið frá ströndinni til að hlífa lágum klettum við ströndina, en undir þeim er nokkur fýlabyggð. Náttúrufræðistofnun bendir á að fýlabyggðin fari þó hugsanlega forgörðum. Að mati Náttúrufræðistofnunar Íslands verður fuglalíf fyrir truflun á því svæði sem raskast vegna framkvæmdanna, en þær tegundir sem um sé að ræða eigi auðvelt með að finna sér ný varpsvæði.

Náttúruvernd ríkisins bendir á að vegur um Eiðið liggi nærri mörkum svæðis sem er á Náttúruminjasrá vegna lífauðugra fjara og dýralífs. Mengunarslys þar gæti haft þar einhver áhrif og tryggja verði svo sem kostur er varðveislu svæðisins.

4.5 ÁHRIF Á JARÐMYNDANIR OG LANDSLAG

Engar sérstæðar jarðmyndanir eru taldar vera á svæðinu.

Efnistakan hefur þau áhrif á landslag að djúp gryfja myndast í landið. Reynt er að draga úr sjónrænum áhrifum með því að láta námuna hvorki ná niður að ströndinni né inn að hábungu nessins. Grjótnáman mun sjást frá Borgarholtshverfinu, en fyrirhugað er að reisa um 5 m háar hljóðmanir á gryfjubarminum samsíða ströndinni og upp með austurjaðrinum.

Útskipunaraðstaðan verður á fyllingu á um 100 m kafla meðfram ströndinni með um 70 m sjóvarnargarði. Þessi mannvirki breyta ásýnd strandarinnar auk þeirra flutningatækja og búnaðar sem fylgja starfseminni.

Vegur eftir suðurströnd Geldinganness mun fara yfir óraskaða fjöru. Fjaran er stórgrýtt og sjór gengur upp að lágum klettum eða grónum bakka. Náttúruvernd ríkisins bendir

á að ekki er fjallað um umhverfisáhrif fyrirhugaðrar vegalagningar, þar sem gengið sé út frá því í matsskýrslu að vegurinn hverfi í fyrirhugaðar landfyllingar síðar. Stofnunin telur að hanna þurfi veginn með það í huga að jarðrask verði í lágmarki.

Náttúrufræðistofnun leggur áherslu á að Eiðinu og þeim hluta Eiðsvíkur sem verður innan fyrirhugaðrar stofnbrautar, Sæbrautar, verði ekki raskað.

Náttúruvernd ríkisins bendir á að núverandi aðstæður á Geldinganesi, óraskað land og engar hafnarframkvæmdir í Eiðsvík, séu eðlileg viðmiðun við mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðs grjótnáms. Því verði að gera viðeigandi áætlanir varðandi frágang framkvæmdasvæðis.

Náttúruvernd ríkisins bendir á að ekki er fjallað um sjónræn áhrif framkvæmdarinnar frá Viðey heldur einungis frá Borgarholti.

4.6 AÐRIR KOSTIR

Í matsskýrslu er kynntur annar kostur, austar á Geldinganesi. Fyrirhugað námusvæði er, að mati framkvæmdaraðila, talið betra þar sem austar á nesinu fengist minna stórgryti þannig að vinna þyrfti úr stærra svæði. Jarðvegur sé þar þykkari, meiri röskun yrði á votlendi og vegna nálægðar við Borgarholtshverfið yrði hávaði og titringur þar meiri. Þetta fer saman við álit Náttúrufræðistofnunar Íslands og Náttúruverndar ríkisins um að mýrinni sunnan á nesinu verði hlíft.

Aðrir kostir varðandi öflun grjóts á höfuðborgarsvæðinu eru að mati framkvæmdaraðila ekki taldir augljósir. Ekki sé gert ráð fyrir grjótnámi vegna landmótunar annarsstaðar en á Geldinganesi samkvæmt Aðalskipulagi Reykjavíkur. Fram kemur að einu námurnar á höfuðborgarsvæðinu þar sem nú sé tekið grjót til sjóvarna séu sunnan Hafnarfjarðar, en mat á umhverfisáhrifum frekari vinnslu þar liggja ekki fyrir. Ekki sé ljóst hvort allt það efni sem þarf í Eyjargarð fengist úr þeim námum og bent er á að umferð grjótflutningabíla og kostnaður mundi stórukast.

5. NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS

Reykjavíkurborg hefur tilkynnt til frumathugunar skipulagsstjóra ríkisins grjótnám á Geldinganesi. Námusvæðið er um 3,5 ha þar sem fyrirhugað er að taka 1.000.000 m³ efnis á 5-10 árum. Efni úr fyrsta áfanga námunnar er fyrirhugað að nýta við framkvæmdir við Eyjargarð í Örfirisey, en efni úr námunni muni síðan nýtast til annarra framkvæmda á vegum Reykjavíkurborgar og Reykjavíkurborgar.

Umhverfisáhrif grjótnáms á Geldinganesi

Fyrirhugaðar framkvæmdir við grjótnám á Geldinganesi eru ekki taldar raska þekktum náttúruminum né fornminjum. Þó er aðgæslu þörf í nánd við fornleifar nr. 138 austast á nesinu.

Helstu umhverfisáhrif námusvæðisins eru talin vera sjónræn áhrif og hljóðmengun frá bergborun, sprengingum og flutningum. Þar sem verulegir efnisflutningar frá námunni eru fyrirhugaðir á sjó, mun hávaðamengun og annað ónæði frá landflutningum verða minni en ella. Fyrirhugað er að reisa hljóðmanir á bökkum námusvæðisins til að draga úr hávaðamengun frá borun og sprengingum. Þær má einnig nýta til að draga úr sjónrænum áhrifum vinnslusvæðisins. Við hönnun og frágang mana umhverfis vinnslusvæðið þarf að gæta þess að sjónræn og hávaðaáhrif verði sem minnst á öðrum svæðum á Geldinganesi, í byggð í Borgarholti og á næstliggjandi útivistarsvæðum í Viðey. Auk þess er nauðsynlegt að námusvæðið verði girt tryggilega til að draga úr slyshættu.

Helstu umhverfisáhrif útskipunaraðstöðu eru talin vera áhrif á lífríki fjöru og sjávarbotns sem fer undir hana, en önnur áhrif á lífríki sjávar eru ekki þekkt. Einnig kann hún að hafa neikvæð áhrif á fýlavarp í klettunum neðan námusvæðisins þar sem að mati framkvæmdaraðila verður ekki unnt að koma í veg fyrir miklar framkvæmdir á varptíma. Útskipunarmannvirki munu einnig hafa áhrif á útlit strandar Geldinganes og því er ástæða til að halda þeim eins umfangslitlum og lágreistum og kostur er.

Þegar efni verður borið í fyrirliggjandi slóð frá Eiðinu að námusvæðinu ber að gæta þess að halda raski á gróðri í lágmarki og að slóðin verði ekki breikkuð í nánd við þekktar fornleifar austast á nesinu. Umferð grjótflutningabíla eftir vegslóðinni kann að hafa áhrif á útivist á nesinu, en ekki verður séð að þau verði það veruleg að leggjast beri alfarið gegn flutningum á landi.

Sjór gengur yfir Eiðið á flóði. Engin bíslóð er þar fyrir, en samkvæmt matsskýrslu er fyrirhugað að leggja slóð eftir því. Ef hún á að vera akfær á flóði er hætta á að hún verði áberandi. Sérstakrar aðgæslu er þörf við vegagerð á Eiðinu, þar sem það liggur á mörkum svæðis á Náttúruminjasrá og innan borgarverndaðs svæðis og sjálfsagt er að gera ráð fyrir að slóð þar verði fjarlægð að framkvæmdum loknum og svæðinu komið aftur í fyrra horf.

Fyrirhuguð vegagerð í fjörunni frá námunni og inn að Eiðinu er veruleg framkvæmd um stórgrytta ósnortna fjöru. Ekki verður séð að hægt verði að fjarlægja veginn síðar þannig að fjaran fái sömu ásýnd og nú. Vegurinn myndi breyta mjög ásýnd fjörunnar og verða talsvert áberandi séð frá Borgarholtshverfi og Viðey. Í ljósi þessa og þess að fyrir er önnur slóð að námusvæðinu og að mikill hluti flutninga er fyrirhugaður á sjó er ekki fallist á tillögu um lagningu vegar eftir suðurströnd Geldinganes.

Afmörkun framkvæmdar

Hollustuvernd ríkisins telur að setja eigi skilyrði um að fjallað sé um umhverfisáhrif allra fyrirhugaðrar efnistöku á Geldinganesi samkvæmt Aðalskipulagi Reykjavíkur.

Sé litið á áhrif þeirrar framkvæmdar sem nú er til umfjöllunar með tilliti til þeirrar landnotkunar sem fyrirhuguð er á Geldinganesi samkvæmt Aðalskipulagi Reykjavíkur 1996-2016 eru umhverfisáhrif hennar hverfandi. Áætluð landnotkun á svæðinu til lengri tíma felst m.a. í stórum framkvæmdum, s.s. höfn í Eiðsvík, landjöfnun á sunnanverðu Geldinganesi og stofnbraut um Geldinganes. Umhverfisáhrif þessara framkvæmda hafa ekki verið metin. Þar til mat á umhverfisáhrifum þessara framkvæmda liggur fyrir og endanleg ákvörðun um staðsetningu og tilhögun þeirra, verður að miða umfjöllun um umhverfisáhrif þess grjótnáms sem nú er til umfjöllunar við núverandi ástand umhverfis á Geldinganesi.

Náttúrufræðistofnun Íslands telur óheppilegt að umhverfisáhrif jafn viðamikilla framkvæmda og þeirra sem háðar eru efnistöku á Geldinganesi skuli ekki koma til umfjöllunar jafnhliða grjótnáminu og bendir sérstaklega á áætlaðar landfyllingar í Örfirisey og Eiðsvík.

Tekið er undir með Náttúrufræðistofnun Íslands að þær framkvæmdir þar sem efni úr námunni, samtals um 1.000.000 m³, verður nýtt kunni að geta haft umtalsverð umhverfisáhrif. Því beinir skipulagsstjóri ríkisins þeim tilmælum til borgaryfirvalda og Reykjavíkurborgar að athuga hvort æskilegt sé að metin verði umhverfisáhrif einstakra framkvæmda sem nýta munu efni úr námunni og ekki eru matsskyldar samkvæmt 5. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum, sbr. heimild í 6. gr. sömu laga.

Niðurstaða

Á grundvelli frummatsskýrslu Reykjavíkurborgar um grjótnám á Geldinganesi, umsagna og svara framkvæmdaraðila við þeim er það mat skipulagsstjóra ríkisins að fyrirhugað grjótnám á Geldinganesi hafi ekki umtalsverð neikvæð áhrif á umhverfi, náttúruauðlindir eða samfélag.

Ekki verði lagður vegur eftir suðurströnd Geldinganes, heldur verði allir flutningar frá námunni á sjó og um fyrirbyggjandi slóð.

Framkvæmdir við grjótnám á Geldinganesi eru fyrirhugaðar á einu af fáum lítt snortnum opnum strandsvæðum innan borgarmarkanna. Því er mikilvægt að halda raski og ónæði við framkvæmdirnar í lágmarki.

Mat á umhverfisáhrifum þeirrar framkvæmdar sem hér er til umfjöllunar verður að taka mið af því að framkvæmdin valdi sem minnstum umhverfisáhrifum miðað við þær aðstæður sem eru til staðar í dag á Geldinganesi, þ.e. óháð áætlunum um landnotkun á nærliggjandi svæðum, þar sem mat á umhverfisáhrifum þeirra framkvæmda og þar með endanlegar ákvarðanir um þær, liggja ekki fyrir.

Gert verði deiliskipulag af framkvæmdasvæðinu, þar sem tekin er afstaða til afmörkunar námusvæðis og útskipunaraðstöðu, aðkomu að námunni, staðsetningar losunarsvæða og annars sem þurfa þykir. Einnig verði í deiliskipulagi gerð grein fyrir aðgerðum til að draga úr sjónrænum áhrifum og hávaðamengun á Geldinganesi, í Borgarholti og í Viðey. Í deiliskipulagi verði einnig gerð grein fyrir girðingum umhverfis framkvæmdasvæðið. Frágangi framkvæmdasvæðis, á vinnslutíma og að vinnslu lokinni, m.t.t. öryggis vegfarenda og landslagsáhrifa þarf einnig að gera skil í deiliskipulagi.

6. ÚRSKURÐARORÐ

Með vísun til 8. greinar laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 63/1993 hefur skipulagsstjóri ríkisins farið yfir þau gögn sem lögð voru fram af hálfu framkvæmdaraðila við tilkynningu, ásamt umsögnum og svörum framkvæmdaraðila við þeim.

Fallist er á fyrirhugað grjótnám á Geldinganesi eins og því er lýst í fram lagðri frummatsskýrslu ásamt útskipunaraðstöðu og lagfæringu á fyrirbyggjandi slóð um Eiðið að námusvæðinu. Ekki er fallist á lagningu vegar eftir suðurströnd Geldinganes sem hluta framkvæmdarinnar.

Fallist er á framkvæmdina með eftirfarandi skilyrðum:

1. Vegagerð yfir Eiðið verði haldið í lágmarki og tryggt að unnt sé að koma svæðinu aftur í fyrra horf.
2. Samráð verði haft við Árbæjarsafn þegar framkvæmdir hefjast við ofaníbúrd á fyrirbyggjandi vegslóð frá Eiðinu og yfir hábungu Geldinganes.

7. KÆRUFRESTUR

Samkvæmt 14. grein laga nr. 63/1993 má kæra úrskurð skipulagsstjóra ríkisins til umhverfisráðherra innan fjögurra vikna frá því að hann er birtur eða kynntur viðkomandi aðila. Kærufrestur er til 19. nóvember 1997.

Reykjavík, 8. október 1997

Stefán Thors

Ásdís Hlökk Theodórsdóttir